
MAKS E. STENTON

POLINEZIJSKI KULTURNI CENTAR

VIŠENACIONALNI MODEL SEDAM KULTURA TIHOG OKEANA*

Polinezijski kulturni centar nalazi se u komuni Lei na severnoj obali ostrva Oahu, koja je četrdeset milja ili jedan sat vožnje udaljena od Vaikikija na Havajima, glavnog turističkog sedišta te oblasti. Sa preko milion gostiju godišnje, u proteklih deset godina Polinezijski kulturni centar je stekao veliku popularnost u zemlji i od njega je jedino posećeniji brod muzej „Arizona” u Perl Harburu.

Pošto krene iz Vaikikija iznajmljenim autobusom koji stiže u podne, „prosečni” posetilac zapravo veći deo izleta provede u samom centru. Po dolasku, tu su vodiči koji sačekuju gosta da bi ga povelu u obilazak nekog mesta koje sam odabere. Ide se ili peške, ili ako se posebno plati kajakom ili tramvajem. Pošto se završi zvanično razgledanje, posetilac može slobodno da se vrati na ona mesta koja želi da ponovo razgleda. Predveče, služi se hladna večera, zatim gosti mogu sat ili sat i po da slušaju muziku ili gledaju reviju narodnih igara. Posle večernjeg programa gosti ulaze u autobus i vraćaju se u Vaikiki. (...)

Polinezijski kulturni centar se nalazi u privatnom vlasništvu i pod upravom crkve Mormona. Centar je osnovan 1963. sa trostrukom namenom: 1) da očuva kulturu stanovnika Polinezije; 2) da obezbedi zaposlenje i stipendiju uz rad, kao pomoć studentima koji studiraju na fakultetu Brigam Jang (Brigham Young) koji pripada univerzitetskom kompleksu na Havajima (a koji se nalazi u neposrednoj blizini Polinezijskog kulturnog centra; i 3) da direktno obezbedi finansijsku pomoć fakultetu Brigam Jang.

*) Max E. Stanton — The Polynesian Cultural Center: A Multi — ethnic Model of Seven Pacific Cultures, iz knjige: Valene L. Smith, ed. — *Hosts and Guests: the Anthropology of Tourism*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1977., IV poglavlje.

Za većinu posetilaca Polinezijskog kulturnog centra, država Havaji je jedini dodir sa udaljenom Polinezijom koja izgleda kao veliki trougao u Tihom okeanu koji u rasponu svojih temena koja čine Havaji, Istočno Ostrvo i Novi Zeland obuhvata veliki broj ostrva. Prilika da se krene na put kroz vreme i prostor na „čuvene“ Havaje i ostala ostrva Polinezije očigledno je veoma privlačna. Turista može da bude zadovoljan jer mu se omogućava da doživi u svojoj uobrazilji, za kratko vreme, idilični život Polinezije kao i „ljubaznog divljaka“, koje su opisali Robert Luj Stivenson (Robert Louis Stevenson) i Džems Mičener (James Michener), kao „stvarnost“. U brojnim situacijama, posetioци su burno izražavali svoje oduševljenje jer su „videli urođenike kako rade u svojim kolibama od trave“. Mnogi zaposleni radnici ovog Centra shvatili su da ovim prilično naivnim ponašanjem turisti žele da izraze svoje zadovoljstvo i daju komplimente. U svojim reklamama Polinezijski kulturni centar koristi slike iz života ovog naroda. Zaposleni studenti takođe primećuju da je potpun i doblji uvid u njihovu kulturu nemoguće steći za svega nekoliko časova koliko gosti provedu u ovom objektu. Ipak, bolje je da gosti upoznaju bar donekle njihovu kulturnu baštinu, nego da je ne upoznaju nikako.

U ovoj studiji ideja o jednom modelu kulture razmatra se uzimajući u obzir očekivanja turista ali i ekonomske i društvene potrebe stanovništva, koje im i nalažu da izgrađuju i ostvaruju ovakav model. (...)

Kako se ostvaruje jedan model kulture

Polinezijski kulturni centar je takav model kulture koji bira one vidove polinezijske kulture koji deluju stvarno i ubedljivo, i sa kojima turista može da se identifikuje. S obzirom na medudejstvo činilaca kao što su: vremenska organičnost, davanje preimućstva određenim vidovima kulture i lični afiniteti, nisu prikazani svi vidovi polinezijske kulture. Turisti su na godišnjem odmoru — oni traže promenu u odnosu na svakodnevno i uobičajeno, i žele da dožive nešto „neobično“. Međutim, oni najčešće nemaju dovoljno vremena, a i njihovo iskustvo je prilično površno da bi shvatili složenije vidove polinezijske kulture. Posetilac može da u jednom selu na ostrvu Samoa malo zaigra u nekoj jednostavnoj igri, da pogleda preko ramena nekom ko izrađuje asuru i da ga to podstakne da slika Polinežane u odgovarajućem ambijentu. Jednostavno nema vremena da se u toku jednodnevne posete raspravlja o karakteru razgranate polinežanske porodice i njenim raznovrsnim i složenim političkim, ekonomskim, i rođačkim odnosima; niti se može proučavati većina drugih, dubljih i složenijih vi-

dova polinezijske kulture. Niti centar vidi svoju misiju u tome da bude forum koji će da ukazuje na odavno postojeće društvene i ekonomske nepravde kojih ima na čitavom Tihom okeanu.

Pošto predstavlja model, a ne pravu stvarnost, ovaj proces odabiranja vidova kulture koji će biti prikazani, nesumnjivo dovodi do toga da se stvara jedna „lažna“ kultura, kakve danas uopšte nema ni na jednom polinezijskom ostrvu. Oprezni turista treba samo da se priseti putovanja od Vaikikija do komune Lei pa da shvati da havajsko selo kakvo je prikazano u ovom centru nema nikakve sličnosti sa balo čime što se može videti iz autobusa. Naime, osnovno načelo koje prožima većinu onoga što se može videti u Polinezijskom kulturnom centru je to da ono što se može videti nije nešto tipično što postoji na različitim ostrvskim grupacijama Polinezije. Ovaj centar prvenstveno čini pokušaj da oživi one načine života koji nestaju, ili koji su nestali pred poplavom tehnoloških izuma dvadesetog veka. Ovaj model omogućava razvijanje etničkog turizma, omogućivši turistima priliku da za jedno popodne vidi ono što mnogi starosedelci raznih društvenih zajednica Polinezije sami veoma retko ili nikada ne vide. Upoznavši ovaj kulturni model posetilac može da stekne uvid u određene tipove polinezijske kulture a da pri tome ne mora da putuje po polinezijskom trouglu. Sledeći cilj polinezijskog kulturnog centra je da održi u životu ili ponovo oživi tradicionalne oblike umetnosti i običaje, pruživši tako gostu priliku da sagleda kako se nekad tu živelo.

Veoma je ozbiljan zadatak uskladiti napore pet stotina zaposlenih studenata i tri stotine stalno zaposlenih radnika tako da bi svakog jutra u 10 časova prvi posetilac bio pozdravljen rečima: „I danas se osećajte prijatno u Polineziji“. U pozadini, tu su električari, službenici računovodstva mehaničari, baštovani, stručnjaci za reklamu i propagandu, antropolozi, kao i mnoštvo drugih lica koja sva rade na tome da se posao odvija bez zastoja. Kada bi neko posetio Polinezijski kulturni centar nekoliko časova pred otvaranje lako bi uočio kakvim se ludim tempom obavljaju poslovi. „Do ulaska u Raj preostalo je još dva srta, zato prionimo na posao.“ Pripadati Polinezijskom kulturnom centru i ostvarivati mnogostruke zadatke koji prethode otvaranju donosi mnoga uzbuđenja, jer posao mora biti urađen tako da ona lica koja su direktno u kontaktu sa posetiocima mogu da se ponašaju lagodno i da budu ležerna i opuštana.

Cesto nastaju problemi koji predstavljaju izazov ili pak prave more za stručnjake-antropologe čiji je zadatak da očuvaju polinezijsku kulturu u polinezijskom kulturnom centru. Zdravstveni i bezbednosni propisi, poslovi u vezi sa budžetom,

građevinski propisi, birokratija, i ponekada pogrešno usmerena akcija dobronamernih, često sprečavaju da se potpuno autentično prikažu sve pojedinosti koje zaista čine kulturu ovog naroda. Nekima je još uvek neprijatno pri pomisli na onu epizodu kada je jedan stari samoanski kajak-dvo sed izuzetno dobro napravljen i sa lepim ukrašenim od domaćih drvenih vlakana, bio pripremljen za plovidbu i obojen jarkom kombinacijom svetlo plave i limun žute „tako da bi pre privukao pažnju turista”. Ili, došlo je gotovo do „prave katastrofe” kada se u poslednjem momentu otkrilo da jedna havajska „tapa” ili asura samo što nije bila upotrebljena kao stolnjak na večeri osoblja gde su se služili i punč, kineska hrana (sa mnogo ukusnih, ali lepljivih sosova).

Da bi se delatnost Polinezijskog kulturnog centra unapredila, zaposlen je stručnjak za kulturnu delatnost, a odnedavno ovaj centar saraduje sa profesorom sa Brigam Jang fakulteta sa Havaja, kako bi se poslovi iz ove oblasti što bolje obavili. Naučnici i istaknuti predstavnici različitih kulturnih sredina Polinezije, takođe se pozivaju da daju svoj udeo. Odabrani pojedinci koji nadgledaju rad svih sedam kulturnih manifestacija, ili takozvanih „sela”, vrsni su poznavaoi svoga etničkog kulturnog nasleđa i daje im se široka sloboda izbora u tome šta će prikazati u svom „selu”.

Uprkos svesnom naporu koji se ulaže da bi se unapredio Polinezijski kulturni centar, postoje stalni problemi od kojih neki proističu iz naivnih i nepotkrepljenih očekivanja turista. Mnogi posetioци imaju predubedenje o tome kako bi Polinezija „trebalo” da izgleda, i ponekad su razočarani kad su njihova iščekivanja izneverena. (...)

Takođe postoje i neslaganja koja je teško izbeći, a koja se odnose na pitanje vremena ili vremenskog razdoblja. Koje je to vremensko razdoblje koje treba prikazati? U poslednjih dve ili tri stotine godina sva polinezijska ostrva su doživela naglu, a ponekad i temeljnu kulturnu promenu. Gotovo je nemoguće da sve građevine, nošnje, predmeti materijalne kulture i žive manifestacije kao što su plesovi, pesme i igre pripadaju jednom istom vremenskom razdoblju. Polinezijski kulturni centar je nastojao da sve ono što se prikazuje u svakom „selu” poveže u jedinstvenu i funkcionalnu celinu, potpuno shvativši da bi svaki ručno napravljen predmet koji se nađe u nekoj kući mogao da primi tako uverljiv izgled kao da je star dvesta godina. Predloženo je da se proširi centar i da se sagradi tri ili četiri bloka zgrada u svakom „selu”, koji će odražavati promene kroz vekove. Ovo bi bio ogroman zadatak i daleko bi prevazilazio one ciljeve za koje se ovaj centar prvobitno opredelio. Najbolje je rešenje koje bi trebalo što pre primeniti, da se obezbede turistički vodiči koji će skrenuti pažnju posetio-

cima da ovakve protivurečnosti zaista postoje, i direktno im na njih ukazati u svakom pojedinom slučaju.

Zbog velikog broja posetilaca u toku dana nemoguće je potpuno prikazati sve vidove različitih polinezijskih kultura. U prvom planu su tvorevine materijalne kulture — kuće, kajaci, i predmeti domaće radinosti, kao i izvođačke veštine — pevanje i igranje. Na žalost, nema govora o ideologiji i društvenom uređenju, niti o tome kako se svet odnosi prema ovim kulturama — što veoma bitno utiče na njihov način života. Samo se uzgredno daju neke opšte napomene koje su u vezi sa nematerijalnim vidovima života u Polineziji. Ovo nije zamerka koju bi trebalo pripisati polinezijskom kulturnom centru, već je to jednostavno životna činjenica. Kao što je pomenuto, da bi se podrobno izložio ovaj vid polinezijske kulture, bilo bi neophodno da zaposleni radnici rade duže nego što mogu, i da prosečni turista ostane duže nego što želi. Međutim, pojedinci koji pokazuju šira interesovanja sa dobrodošlicom se pozivaju da ostanu u takozvanom „selu” i porazgovaraju sa osobljem koje je na dužnosti u dotičnom mestu.

Zainteresovane grupe sada mogu da vide neke posebne predstave, a planira se da ih u budućnosti bude još i više. Tako članovi neke studijske grupe mogu da provedu duže vremena u ovom centru i da ozbiljno proučavaju kulturu, a ne da prođu kroz centar samo kao obični zainteresovani posmatrači.

Kao jedan model kulture ili tako reći „živi muzej”, ovaj centar usredsređuje pažnju na određene dinamične i opipljive vidove kulture. U nastojanju da poseta bude što osmišljenija, svako „selo” je razvilo neku posebnu delatnost kao što je ljuštenje kokosovog oraha, sviranje u neki udarački instrument, izvođenje neke igre u kojoj dolazi do izražaja veština, ili izvođenje plesa u koji lako mogu da se uključe i posetioci — što je sve steklo veliku popularnost. Polinezijski kulturni centar uči se na greškama iz prošlosti, i sada, više nego ikada ranije, nastoji da otkloni što više zamerki i nedostataka. Organizuje se posebna obuka za ono osoblje koje je u ličnom kontaktu sa turistima. (Ne poznaju svi Polinežani tako dobro tradiciju i kulturu svoga naroda, a svega nekolicina zaposlenih radnika nešto bolje poznaje kulturu ostalih naroda, koja je zastupljena u ovom centru.) Ovi programi obuke su sastavljeni tako da bi vodiči, stanovnici takozvanih „sela”, i ostalo osoblje, stekli neka osnovna znanja iz oblasti materijalne kulture, istorijskog razvoja, i savremenih prilika u društvenim zajednicama koje su zastupljene u ovom objektu. Časovi obuke takođe mogu da pomognu da se stekne samo-

pouzdanje neophodno u svakodnevnom kontaktu sa turistima, koje treba pozdraviti i dati im veliki broj različitih obaveštenja.

Ekonomski značaj ovog modela kulture

Polinezijski kulturni centar i s njim zbratimljena institucija Brigam Jang fakultet na Havajima, tesno saraduju kao dva glavna izvora zaposlenja u komuni Lei. Obe institucije su oslobođene plaćanja poreza: havajski Brigam Jang fakultet, zbog toga što je privatni koledž, a Polinezijski kulturni centar, zbog toga što pruža podršku havajskom Brigam Jang fakultetu na taj način što obezbeđuje zaposlenje studentima ovog fakulteta, a samom fakultetu direktno pruža novčanu pomoć. U protekle tri godine, Polinezijski kulturni centar je havajskom Brigam Jang fakultetu dao više od jednog miliona dolara godišnje, što predstavlja fond kojim ovaj fakultet može slobodno da raspolaže. Osim toga, ovaj fakultet prima godišnje gotovo sto hiljada dolara da bi poboljšao kvalitet naučnog istraživanja i stručnog usavršavanja svojih profesora. Takođe, fondovima ovog centra pomaže se oko stotinu studenata Brigam Jang fakulteta koji studiraju na ovom koledžu i za koje je novčana pomoć koju primaju jedini dodir sa Polinezijskim kulturnim centrom. (...)

Studenti imaju koristi ne samo od uspeha koji postižu u koledžu, već i od onoga što nauče u ovom centru (...). Zahvaljujući znanju koje su stekli time što su se upoznali sa onim vidovima svoje kulture koji brzo nestaju, a koje će im, u svakom slučaju, biti od koristi, ovi ljudi postaju „riznica“ kulturne tradicije, koja se inače sve više gubi i nestaje.

Bilo bi pogrešno pretpostaviti da samo pojedinci koji žele da se upoznaju sa svojom kulturnom baštinom imaju koristi od Polinezijskog kulturnog centra, ili da ovaj centar obezbeđuje posao samo onima koji inače ne bi mogli da se uhvate u koštac sa načinom života kakvim se živi polovinom dvadesetog veka, a koji postavlja sve veće zahteve. Bilo kako bilo, ekonomska i društvena stvarnost našeg doba su postale životna neminovnost za sva ostrva Polinezije. Ne postavlja se pitanje da li će se nešto promeniti u Polineziji, već „kako“ će ona prihvatiti nastale promene. Polinezijski kulturni centar predstavlja jedan veliki poduhvat za čije ostvarivanje su neophodna znanja i umešnosti iz raznovrsnih oblasti. Zahvaljujući saradnji sa Brigam Jang fakultetom sa Havaja, ovaj centar daje vrhunske zabavljače kao i majstore polinezijske narodne radinosti. Pored toga, studenti stiču raznovrsno radno iskustvo kao što su rukovođenje osobljem, računovodstvo, industrijski dizajn, drvodeljstvo, ishrana, sekretarski poslovi, međunarodni odnosi, štampa,

elektronika, policija, obezbeđenje, nabavka putničkih karata, kupovina i snabdevanje, automehaničarski zanat.

Ovaj centar zapošljava veliki broj lica različitih zanimanja uključujući tu visoko obrazovane profesionalne rukovodioce i vrsne stručnjake za specifična kulturna područja koji nadgledaju obavljanje posla u dotičnim „selima”. Ovaj centar takođe zapošljava i domačice iz komune Lei koje na ovaj način žele da uvećaju porodični prihod. Racionalnim planiranjem i saradnjom, Polinezijski kulturni centar može da zadovolji potrebe znatiželjnog turista, a takođe, može da svom zaposlenom osoblju omogući sticanje znanja i usavršavanje. Na ovaj način centar ispunjava trostruku svrhu zbog koje i postoji.

Ostvarivanje kontakta sa posetiocem u Polinezijskom kulturnom centru nema tako značajnu posledicu kao što bi se moglo pretpostaviti. Zaposleni u jednom od takozvanih „sela” u centru imaju obaveze prema turistima, kao što i portir ima obaveze prema gostu u hotelu, ili konobar prema gostu u restoranu. Pružanje gostoprimstva se isplati, i osmeh nikome ne može da naškodi. Po završetku radnog dana, zaposleno osoblje ovoga centra vraća se svojim spavaonicama, ili svojim kućama i porodicama, i nema nikakve obaveze prema posetiocima sve do idućeg dana kada dolazi nova grupa.

Zaposleno osoblje Polinezijskog kulturnog centra je naviklo na turiste. Za one što potiču sa ostrva kao što su Fidži, Tahiti, a naročito sa Havaja, turisti su odavno sastavni deo njihovog života. Čak i oni sa ostrva Samoa, Tanga i Rotorua na Novom Zelandu naučili su da prihvataju turiste još mnogo ranije nego što su počeli sa radom u ovom centru. Većina zaposlenih došla je u dodir sa strancima već u svom kraju dolaskom učitelja, misionara i administrativnih službenika. S obzirom da čitavog života dolaze u dodir sa ljudima koji pripadaju različitim kulturnim podnebljima, i s obzirom na iskustvo koje stiču u Polinezijskom kulturnom centru, većina zaposlenih u ovom centru su mnogo prirodniji i srdačniji u ophođenju sa posetiocima nego što su posetioci s njima. Veći deo zaposlenog osoblja boravio je u „glavnom” (kontinentalnom) delu Sjedinjenih Američkih Država u svojstvu predstavnika Mormona ili zbog vojnih vežbi. Radi ostvarivanja misionarskog programa Mormona nekolicina zaposlenih je boravila u Aziji, Latinskoj Americi ili čak Evropi gde su veoma dobro savladali jezike ovih područja. Osoblje ovog centra očigledno se ponosi svojom kulturnom baštinom i većina njih ceni to što mogu da u jednoj dobroj atmosferi gde nema sjaja Vaikikija, niti holivudskog kiča, posredstvom modela sela, da prikažu ono

što za njih predstavlja najveće bogatstvo i vrednost.

Zahvaljujući svom višenacionalnom sastavu, Polinezijski kulturni centar ima još jednu zanimljivu propratnu ulogu: omogućava stanovnicima ostalih krajeva Polinezije da žive na Havajima, a stanovnicima Havaja, da za svoje susede imaju stanovnike ostrva Fidži, Tanga, i Novog Zelanda. Jedan običan radnik zaposlen u Polinezijskom kulturnom centru ima malo prilike da ostvari neki značajniji dodir sa turistom koji boravi u ovom centru, ali zato ima priliku da živi u neposrednom susedstvu ljudi čija je postojbina udaljena hiljadama milja. Ona prava kulturna razmena odvija se u ovom ambijentu, i oni koji najviše imaju koristi od ovakvog iskustva nisu prolazni turisti, već sami radnici Polinezijskog kulturnog centra.

Pre nego što je osnovan Polinezijski kulturni centar, relativno mali broj posetilaca je dolazio u Lei, ako se izuzmu posete rodbini i crkvi. Sada se sve promenilo. Na Havaje godišnje dolazi preko dva miliona posetilaca, i polovina njih poseti Polinezijski kulturni centar. No, ovaj objekat je opremljen da može da primi veliki broj gostiju tokom čitavog dana, tako da je vrlo mali broj turista u celoj komuni „višak”. U stvari, čestih izliva neprijateljskog raspoloženja prema turistima koje se osećalo u nekim havajskim komunama, očigledno nema među stalnim, dugogodišnjim stanovnicima komune Lei. Međutim, za vreme svog dvanaestogodišnjeg boravka u ovoj komuni zapazio sam da je zahvaljujući pogodnom položaju ovog centra u komuni Lei, ostvareno znatno povećanje prihoda i materijalno blagostanje stanovnika ove komune; a razvijanje samog turizma nije bitno, niti direktno narušilo domaći način života. (Posao u ovom centru se jako malo razlikuje od bilo kog drugog posla. Posao mehaničara, sekretara ili dizajnera u Polinezijskom kulturnom centru se veoma malo razlikuje od istog posla na bilo kom drugom mestu.)

Polinezijski kulturni centar kao „model kulture” u društvenom kontekstu komune Lei postiže uspeh na dva značajna polja. Najpre, kao što je već detaljno opisano, ovaj centar predstavlja rekonstrukciju svega onoga što je egzotično i prilično popularno u Polineziji i za posetioce postavlja na „scenu” odabrane vidove polinezijskog života, naročito iz oblasti materijalne kulture i umetnosti, koji sada više nisu sastavni deo normalnog načina života u komuni Lei na Havajima, niti bilo gde u Polineziji. (Niko više na Havajima ne živi u kolibi od trske; a vanbrodski motor i Kung-Fu filmovi poput Brus Lija utiču i na život na Markiz ostrvima; i komercijalna televizija svakodnevno zrači u domovima stanovnika zajednice Manu na ostrvu Samoa.)

Sledeći važan razlog zbog koga se Polinezijski kulturni centar smatra pogodnim „kulturnim modelom” je taj što prisustvo posetilaca ne ugrožava svakodnevni život stanovnika komune Lei. Daci idu u osnovnu ili srednju školu, koledž normalno radi, banka radi, i uopšte ljudi obavljaju posao daleko od pogleda ljubopitljivih turista. Poštuju se osnovne domaće vrednosti, a takođe ovaj „kulturni model” ne smeta ni vrlo razvijenoj verskoj aktivnosti ove komune. S obzirom da je crkva sponzor ove institucije, Polinezijski kulturni centar, u stvari, ima zadatak da učvrsti mormonske norme i vrednosti time što ne radi nedeljom i što omogućuje besplatni boravak kao naknadu onim licima koja daruju crkvu novčanom pomoći. U stvari, zbog toga što se Polinezijski kulturni centar nalazi po obodu komune Lei, a ne u njenom središtu, domaći običaji su mnogo manje izloženi spoljnim uticajima nego što je to slučaj kod sličnih „modela kulture” kao što su Livenvort u državi Vašington, Čeroki u Severnoj Karolini, ili Rotenburg u Nemačkoj. Odnosi koji vladaju između komune Lei, Polinezijskog kulturnog centra i havajskog Brigam Jang fakulteta su unekoliko analogni odnosima koji vladaju u nemačkom gradu Oberamergau-u koji iz verskih razloga, jednom u deset godina postaje domaćin gostima koji dolaze u kratku posetu da bi videli u svetu čuveno dramsko prikazivanje Hristovih stradanja. Stanovnici ove male komune u nemačkim Alpima su potpuno savremeni i žive sličnim načinom života kakvim se živi u ostalim selima te oblasti. Njihovo učešće u masovnom turizmu umesto da ih razjedinjuje, još više razvija njihovo jedinstvo i jača njihovo osećanje pripadnosti jednoj društvenoj zajednici.

„Model kulture” Polinezijskog kulturnog centra ima uticaj na život radnika, naročito studenata, koji po svojoj prirodi može biti i pozitivan i negativan. Kao prvo, time što učestvuju u radu centra, pruža im se prilika da se školuju, što u većini slučajeva ne bi mogli drugačije ni da plate. Međutim, kako su prilično udaljeni od svojih domova, i kako zbog svojih radnih i crkvenih dužnosti, nisu obavezni da redovno prate nastavu, studenti su obično dugo odvojeni od kuće i porodice, ali vrlo retko se osećaju usamljenim jer su proširene porodice još uvek vrlo rasprostranjene u većini polinezijskih društvenih zajednica. Student je obično u istoj školi sa još nekim članom svoje porodice, ili su mu se, možda, neki stariji brat ili sestra, ili neki drugi bliski rođaci doselili u komunu Lei ili neku susednu komunu. Još jedna značajna odlika ovog „modela kulture” je da se zahvaljujući radu u ovom centru, kod mnogih studenata koji ranije nisu bili u bližem dodiru sa svojom kulturnom baštinom, sada pojačava osećanje nacionalne pripadnosti. Ovo se naročito odnosi na studente sa Novog Zelanda, Francuske Polinezije i Havaja, kao i na doseljeničke poro-

dice iz takvih oblasti kao što su Samoa i Tanga čija deca gotovo da nemaju prilike da u sredini u kojoj žive steknu kulturu i obrazovanje. Treće svojstvo „modela kulture” koji se ostvaruje u Polinezijskom kulturnom centru je mogućnost da se dođe u dodir sa polinezijskom kulturom koja se razlikuje od sopstvene. Preko prijateljskih i ravnopravnih odnosa sa ljudima koji pripadaju zajedničkoj kulturnoj baštini razmeni se i usvoji čitavo bogatstvo informacija. (...) Četvrti rezultat koji se ostvaruje ovim „modelom kulture” jeste činjenica da studenti iz slabije razvijenih područja Polinezije koji dolaze na Brigham Jang fakultet i u Polinezijski kulturni centar žive u gradskoj kosmopolitskoj kulturnoj sredini modernih Havaja, gde veoma mnogo dolaze u dodir sa vrednostima i tehnologijom sa Zapada. Ali sama ta činjenica što žive na Havajima ima za posledicu i petu karakteristiku: mnogi studenti stižu iskrivljen i netipičan pogled na svet. Havaji su jedna od glavnih turističkih oblasti u svetu, a ostrvo Oahu u odnosu na svoj broj stanovnika je među prvima u Americi po broju vojnika. Zbog svega ovoga studentima iz ostalih krajeva Polinezije izgleda da veliki broj ljudi ima i vremena i novca napretek. Oni ne menjaju svoje viđenje stvarnosti čak i ako sagledaju kako se odvija život u komuni Lei, jer mormonska crkva snažno utiče na život ove zajednice i njene norme ponašanja. Samo nekolicina studenata ima priliku da se upozna sa širokim spektrom razvojnih pravaca Amerike. Šesta odlika izražava se činjenicom da studenti stižu znanja iz oblasti turizma i izvođačkih veština, kao i ostalo radno iskustvo koje im kasnije može dobro doći u njihovoj sredini ili privatnom životu. Sedmo obeležje ovog „modela kulture” je mogućnost koja se pruža studentima uključenim u rad Polinezijskog kulturnog centra, a koja se na drugim mestima pruža samo malom broju studenata — a to je da zarade džeparac koji mogu da pošalju kući svojim porodicama i tako steknu i porodični i društveni ugled. Ovo relativno bogatstvo koje student dobija od masovnog turizma može uvećati novčanu osnovu za razvoj turizma u njegovom kraju.

Model kulture u stvarnom životu

Polinezijski kulturni centar predstavlja veoma uspeo društveni i ekonomski poduhvat koji vrlo delotvorno ispunjava višestruke potrebe zbog kojih je tako smelo i bio osnovan. Međutim, problemi na koje se nailazi u svim velikim ustanovama mogu se sresti i u Polinezijskom kulturnom centru, uključujući tu prepirke među radnicima, razlike u mišljenju, probleme u uspostavljanju veza, sukobe karaktera, i ostale probleme koji se javljaju kada veliki broj ljudi radi zajedno. Uprkos postojanju ovih problema, verujem da je za-

datak da se sveobuhvatno prikažu raznovrsne polinezijske kulture uspešno obavljen, kao i da gosti jedva mogu i da primete ove probleme.

Svako ko razmišlja o osnivanju nekog objekta kao što je Polinezijski kulturni centar mora da uzme u obzir kakve su prirode i koliko ima ovih problema. S obzirom na veliki broj zaposlenih (preko osam stotina), kulturne razlike među njima, i svakodnevno veliki broj posetilaca, svi oni koji ostvaruju jedan model kulture moraju biti potpuno svesni postojećih problema i moraju brzo da se sa njima suoče i da ih reše, bilo da oni stvarno postoje ili su samo zamišljeni. Zbog pritisaka u samoj ustanovi ili pritisaka sa strane, rukovođenje može da predstavlja veoma težak zadatak. Rešavanjem domaćih problema i uspostavljanjem bliskog odnosa sa zaposlenim osobljem, oni koji su na rukovodećim položajima mogu da se posvete ispunjavanju obaveza kao što su sklapanje poslova sa prevoznim preduzećima, radničkim sindikatima, trgovačkim i reklamnim udruženjima, putničkim agencijama, i ostalim grupacijama koje vrše poseban pritisak da bi stekle povlašćeni položaj u centru. (...)

Na sreću, Polinezijski kulturni centar se nalazi na ostrvu koje je jedno od najposećenijih turističkih centara u svetu. Ovaj centar je veoma popularan, ali je pitanje da li bi isto tako imao uspeha da se nalazi na nekom drugom mestu, a ne na ostrvu Oahu u državi Havaji. Kao kulturni centar on nije usamljen. Postoje i drugi centri kao što su Rotorua na Novom Zelandu, ostrvo Orčid u ostrvskoj grupi Fidži, kao i kulturni centar u Ponapeu, koji su takođe vrlo popularni i privlačni za domaće goste. Ali kao i u slučaju Polinezijskog kulturnog centra, ovi „modeli kulture“ uglavnom privuku goste *naknađno*, kad su ovi već tu. Turisti dolaze u mesta gde se oni nalaze da bi učestvovali u različitim oblicima turizma: rekreativnom, etničkom i kulturnom. Polinezijska ostrva su suviše daleko da bi turisti dolazili samo da posete kulturne centre. Čak i Polinezijski kulturni centar u svojim brojnim reklamama u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, i Japanu uglavnom se oslanja na parolu: „... kada dođete na Havaje, posetite nas“. Ljudi u Francuskoj Polineziji, Mikroneziji, Samoa, i Tangi razmišljaju o tome kako da se što pre uključe u turizam i kako da razviju svoja letovališta. Njih treba posavetovati da prouče koliko je pogodan položaj „modela kulture“, ali ovakvi pokušaji se takođe moraju realistički planirati u granicama mogućih i verovatnih poslovnih troškova. Velika greška u računu u bilo kom od ova dva pitanja može ozbiljno da ugrozi oživotvorenje ovakvog poduhvata.

(Prevela s engleskog VESNA RAKIĆ)